

Василь Хрущ,

кандидат педагогічних наук, професор
автор проекту «Гірська школа: стан,
проблеми, перспективи розвитку»
(м. Івано-Франківськ)

Vasyl Khrushch,

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Author of Project "Mountain School:
status, problems and prospects"
(Ivano-Frankivsk)

ПРОЕКТ «ГІРСЬКА ШКОЛА» – ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ «MOUNTAIN SCHOOL» PROJECT: CHALLENGES AND RESPONSES

Проект «Гірська школа: стан, проблеми, перспективи розвитку» виник не спонтанно, не на голому місці. Це не був інсайт окремої особи чи навіть не вимисел групи осіб. Він визрів як результат довготривалої роботи викладачів кафедр педагогіки і психології, наукових основ управління школою, теорії та методики початкової освіти, якими мав честь керувати автор даної публікації. Суть роботи полягала в нерозривному зв'язку двох процесів: підготовки і перепідготовки кадрів для загальноосвітніх шкіл та тісного зв'язку з гірськими школами Карпатського регіону, які найбільше потребували науково-методичної допомоги від науковців педагогічного інституту, а пізніше університету. Цей зв'язок ґрунтувався на принципі «для школи готуємо – у школи вчимося». Це був не лише красивий лозунг, а свідомо обрана, планомірно організована і цілеспрямована робота, мета якої полягала у вивченні потреб гірських шкіл і намаганні допомогти їм в силу можливостей педагогічних кафедр.

У високогірних районах Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської областей у різні періоди 80-90 років вищезгаданими кафедрами було організовано постійно діючі семінари для вчителів загальноосвітніх шкіл з науково-методичних проблем навчання і виховання учнів. Такий семінар працював у Красноільській середній загальноосвітній школі Верховинського району. До участі в ньому залучались вчителі із сусідніх шкіл. Викладачі кафедр на той час педагогічного інституту ознайомлювали вчителів з особливостями розвитку учнів в процесі вивчення кожної з дисциплін навчального плану тодішніх шкіл, показували виховні можливості кожного навчального предмета у формуванні повноцінної особистості в складних умовах функціонування шкіл у віддалених гірських селах.

До роботи науково-методичного семінару залучалися також студенти випускних курсів, які здійснювали профорієнтаційну роботу, виступаючи перед старшокласниками. Часто практикувалося залучення до програми семінару невеликих колективів студентської художньої самодіяльності, що надавало його роботі привабливості. Такі дводенні куштові і районні науково-методичні семінари давали можливість не лише донести до вчителів узагальнене слово педагогічної науки, але й глибоко ознайомитися з проблемами, труднощами, потребами та особливостями роботи віддалених гірських шкіл. Особлива увага приділялася тим початковим школам, які працювали на присілках, окремих ділянках, пішохідна доступність до яких від центральної школи становили 3-4 км.

Зв'язок зі школами був одним із основних напрямів роботи педагогічного інституту та його кафедр. Це сприяло глибшому знанню викладачами тих проблем, які очікують майбутніх учителів, що працюватимуть у гірських школах і, відповідно, покращувало як теоретичну, так і практичну підготовку студентів до роботи в школі. Зв'язок із високогірними районами постійно підтримувався і стимулювався ректоратом педінституту. Так, з ініціативи ректора інституту професора О. А. Устенка за погодженням з Верховинською районною радою студентський трудовий загін збудував у селі Стебник велику і гарну школу, у селі Замагура студентами була відремонтована школа. Окрім цього, директори гірських шкіл високогірних Путильського району Чернівецької області, Турківського району Львівської області, Верховинського району Івано-Франківської області, Рахівського району Закарпатської області, перебуваючи на курсах підвищення кваліфікації керівних кадрів, що працювали в структурі Івано-Франківського педінституту, працювали в групі для аналізу проблем організації роботи школи.

У зв'язку із заснуванням університету на базі педагогічного інституту, яке започаткував і успішно здійснив талановитий учений, організатор і керівник професор В. І. Кононенко, дещо змінились основні напрями роботи нового навчального закладу. Маючи значний досвід викладацької й управлінської роботи в київських вишах, зокрема в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та Київському національному педагогічному інституті, нині Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, В. І. Кононенко спрямував зусилля кафедр університету на розвиток науки, перетворення новоствореного навчального закладу в університет класичного типу. Відповідно значно змістились акценти в структурі та роботі університету, відкривались нові факультети – економічний, юридичний, філософський, до дещо інших функцій готувалися студенти традиційних для педінституту факультетів – філологічного, фізико-математичного, історичного тощо. Випускникам університету присвоювалася інша кваліфікація:

замість «учитель історії» – кваліфікація «історик», замість «учитель мови і літератури» – «філолог» тощо. Разом з тим, в одній із найменших областей України, де поряд працюють такі потужні класичні університети, як Львівський, Чернівецький, Ужгородський, потреба в науковцях з математики, фізики, філології, філософії, історії була невисокою. Саме тому факультети та інститути не без відома МОН України почали безсоромно дописувати в дипломах про вищу освіту до кваліфікації слово «викладач» («історик-викладач», «філолог-викладач» тощо). Це при тому, що терміни педагогічної практики були скорочені в рази, а на окремих спеціальностях взагалі відмінені, навчальні педагогічні дисципліни та дисципліни психологічного циклу значно скорочені. Саме в цей період зв'язок кафедр університету зі школами, особливо з гірськими, значною мірою послабився. Він залишився тісним і нерозривним лише на Педагогічному факультеті, який у структурі класичного університету почав займати скромне, далеко не першорядне місце. Але навіть у таких умовах кафедра теорії і методики початкової освіти Педагогічного факультету продовжувала співпрацювати з гірськими школами. У Верховинській ЗОШ I-III ст. № 1 з метою профорієнтаційної роботи та надання допомоги майбутнім абітурієнтам щодо вступу у вищі навчальні заклади, насамперед у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», було організовано «Школу майбутнього педагога». До учнів із Верховинського району та частини Путильського району, які навчалися в цій школі, виїздили викладачі кафедри, залучались і викладачі інших кафедр університету. Випускники «Школи майбутнього педагога», як правило, вступали на навчання до Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на різні факультети. І сьогодні ця школа, але під іншою назвою – «Школа майбутнього абітурієнта» – працює в кількох гірських районах Івано-Франківської області за активної участі викладачів новоствореної кафедри педагогіки початкової освіти (завідувач – доктор педагогічних наук М. П. Оліяр).

Реагуючи на такий виклик часу, як переорієнтація класичного університету з підготовки вчительських кадрів на підготовку спеціалістів високої кваліфікації для інших галузей, та щоб не втратити напрацювань із вивчення специфіки навчання, виховання і розвитку дітей-горян, виникла ідея розробки регіонального проекту «Гірська школа: стан, проблеми, перспективи розвитку».

Ставлення до цього проекту, як і до інших регіональних проектів, на офіційному рівні було далеко не однозначним. Такі проекти як за радянських часів, так і в перші роки незалежності України називалися принизливо-образливим терміном «хutorянщина», вважались надто вузькими і такими, що не заслуговують на увагу. Проект лише за третім разом вдалося зареєструвати у МОН України як наукове дослідження кафедри теорії та методики початкової освіти. Свідченням того, що проект довго не привертав уваги МОН України, може бути факт, коли на Міжнародній науковій конференції «Розвиток освітньо-виховного простору в Карпатах в мовах глобалізації: стан, проблеми, перспективи» за участю науковців США, Словаччини, Польщі, Угорщини, яка відбувалась у 2008 році, представник МОН України високого рангу привселюдно заявив, що в Україні немає такого поняття, як «гірська школа», це, на його думку, звичайна сільська школа. Тому не дивно, що в попередні роки керівник відділу освіти Івано-Франківської ОДА також ігнорував проект і не скористався тими добрими напрацюваннями та рекомендаціями, що втілювались в життя через відділи освіти семи районів та двох міст, на території яких працювали населені пункти зі статусом «гірських». Не дивно й те, що з київських пагорбів не видно різниці між школами, які працюють у компактних селах степових районів Херсонщини, Миколаївщини, Одещини, Полтавщини тощо, і школами, які функціонують у гірській місцевості та включають початкові малокомплектні школи з 3-9-ма присілковими, з великою пішохідною віддаленістю, з особливими умовами, в яких здійснюється процес навчання і виховання дітей. Однак було не зрозуміло, чому місцеві органи влади через надмірну централізацію управління освіти не могли або не хотіли побачити і проаналізувати особливості роботи гірських шкіл.

Роботі кафедри теорії і методики початкової освіти, що працювала з гірськими школами ще до офіційного затвердження проекту, значно посприяло прийняття Верховною Радою в 1995 році Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні». Законом встановлено критерії, за якими населені пункти набувають статусу гірських, визначено основні засади державної політики щодо розвитку гірських населених пунктів та гарантії соціального захисту громадян, які в них проживають, працюють або навчаються.

Законом встановлено, що до гірських населених пунктів належать міста і селища, які розташовані в гірській місцевості на висоті 400 метрів і вище над рівнем моря, на території, дуже розчленованій байраками, водотоками, з суворими кліматичними умовами: холодною і довгою зимою, прохолодним коротким літом, великою кількістю опадів, селевими явищами, повеннями, вітровалами, сніговими наметами, відсутністю придатної для обробітку землі, сейсмічною нестійкістю.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 1995 року № 648 «Про умови оплати праці осіб, які працюють в гірських районах» передбачено підвищення оплати праці на 25 відсотків особам, які проживають або постійно працюють у населених пунктах зі статусом гірських.

Таким чином, означеними документами передбачені пільги для дорослих, працюючих осіб. Однак в умовах, за яких надається статус гірських, проживають поряд із дорослими діти, працюють школи, до яких часто по бездоріжжю, крутими схилами і високими підйомами, в дощ і зимову хурделицю, через стрімкі потоки і снігові замети, під проливними дощами і густими туманами добираються до школи по 3-4 км учні і вчителі. Втомлені дорогою, діти стають учасниками навчального процесу, слухають учителя, виконують навчальні завдання, і знову їх чекає той шлях, яким вони прийшли на заняття. Навчальні плани, підручники, вимоги до знань, організація роботи школи така ж, як у школах Києва, інших великих міст та розлогих рівнинних сіл. Жодного врахування місцевих особливостей не було і немає. Саме тому дослідники роботи гірських шкіл замислилися, як надати науково-методичну допомогу вчителям та учням, що працюють та навчаються в гірських школах, де не такі умови, як у великих містах, не такі потоки інформації, не те матеріально-технічне забезпечення навчального процесу.

На врахуванні впливу навколишнього середовища наполягає академік НАПН України О.Я. Савченко. В її доповіді «Досвід моделювання шкільних систем: аналіз теорії і практики» наголошується на необхідності переходити до «побудови системи мікро- і макро- навчально-виховних і навчальних середовищ» [1, с. 5].

Особливістю середовища шкіл, які знаходяться в населених пунктах зі статусом гірських, є те, що вони працюють в екстремальних умовах: рідкорозселеність, значне віддалення окремих місцевостей і осель від школи, бездоріжжя, специфічні форми ведення господарства, до якого залучаються діти, лісиста місцевість з її гушавинами, часті прояви природних катаклізмів, таких, як повені, зсуви, вітровії, снігові замети. Все це не може не впливати на психіку, стан здоров'я, світосприймання, світовідчуття учнів.

На час розробки проекту «Гірська школа: стан, проблеми, перспективи розвитку» в населених пунктах зі статусом гірських працювала значна кількість навчальних закладів. У 27 районах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей в населених пунктах зі статусом гірських було 648 загальноосвітніх шкіл, де навчалися 126341 учень. З них в Івано-Франківській області працювало 225 шкіл, де навчався 55821 учень, в Закарпатській області – 214 шкіл із контингентом 42588 учнів, у Львівській області 172 школи та 22217 учнів, у Чернівецькій в 37 школах навчалось 5715 дітей. До освітнього простору цих областей в умовах гір входили також 7 гімназій, 3 ліцеї з контингентом 1298 учнів та 209 дошкільних навчальних закладів із 7597 вихованцями. Таким чином, в Українських Карпатах навчанням і вихованням було охоплено 135236 дітей. За такої значної кількості учнівської молоді та тисяч учителів і вихователів доцільно розробляти не один, а декілька науково-дослідних проектів для вивчення особливостей організації роботи гірських шкіл, творчої роботи вчителів та навчання, виховання і розвитку учнів.

Певні проблеми життя і праці в гірських населених пунктах відчувають і вчителі. Робота в невеликому замкнутому колективі, відірваність від щоденного спілкування з колегами-освітянами, часто недостатня професійна, соціально-економічна і політична поінформованість, проживання в складних природних умовах – все це та інше призводить до швидкого «старіння вчителя», поступового знищення його професійної і соціальної активності.

Життя і діяльність учителів та інших спеціалістів потребує особливої уваги з боку керівництва як країни, так і органів місцевого самоврядування. Про це йшлося на науково-практичній конференції «Специфічні проблеми соціально-економічного та культурно-духовного розвитку в гірських умовах Карпат і шляхи та засоби їх розв'язання», яка відбулась у Верховині. Тут говорилося, що виділення бюджетних коштів за принципом «на одного учня», «на одного вчителя» не враховує географічних, природно-ландшафтних, кліматичних, демографічних та інших специфічних умов, які докорінно впливають на результативність праці людей і матеріально-культурний рівень їхнього життя [2].

Одним із важливих викликів часу, на який треба було дати відповідь, що і сприяло розробці проекту «Гірська школа: стан, проблеми, перспективи розвитку», стала значна соціальна та громадська активність населення Карпатського краю після здобуття Україною незалежності. На думку автора проекту, певні зміни повинні відбутися і в роботі гірської школи, у змісті, формах і методах як сімейного, так і шкільного виховання учнівської молоді. Школа, поряд із соціальною активністю інших державних та громадських організацій і об'єднань, повинна включатися в активну діяльність із розвитку Карпатського краю, збереження його краси та природної самобутності.

Так, в м. Косові вперше було оголошено про проведення Міжнародного Року Гір, на якому головою комітету обрано професора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктора біологічних наук, директора Карпатського біосферного заповідника Ф. Д. Гамора. У 2004 році в гірському регіоні Чернівецької області, місті Путила комітет Міжнародного Року Гір було перетворено на Український національний Комітет Гір. Серед 78 країн світу, де працюють комітети гір, Україна посіла чільне місце.

Зважаючи на те, що серед завдань Українського Національного Комітету Гір, на жаль, немає жодного, яке б стосувалося освіти, школи, дітей, особливо вивчення впливу гірського ландшафту та інших природних чинників на виховання і розвиток учнів, автор проекту спільно з колективом кафедри теорії та методики початкової освіти вирішили заповнити цю прогалину і в 2004 році розробили вищезгаданий проект, подали його в МОН України як колективне регіональне наукове дослідження. Окрім цього, було розроблено «Орієнтовну тематику наукових досліджень проблем гірської школи» [3, с. 67-70].

У цей же період Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника з ініціативи кафедри теорії та методики початкової освіти (завідувач – професор В. Д. Хрущ) розпочав активну міжнародну наукову співпрацю з дослідниками гір Національної Академії Наук Австрійської Республіки [4, с. 19] та центром дослідження Аппалач (США) [5, с. 26; 4, с. 19].

Значну допомогу в реалізації проекту «Гірська школа» надавав проректор з навчально-наукової роботи, кандидат філософських наук, професор Ю. М. Москаленко, який став координатором згаданого проекту.

Першими конкретними кроками колективу дослідників особливостей роботи гірських шкіл було те, що спільно з відділами освіти Верховинської, Рахівської, Путилівської РДА проводилось обстеження гірських шкіл та укладання «Соціальних паспортів шкіл». Робота з вивчення гірських шкіл проводилась у відповідності до Закону України «Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» [6, с. 10-17].

На думку розробників проекту «Гірська школа: стан, проблеми, перспективи розвитку», розвивати Карпатський регіон необхідно насамперед через виховання дітей, школу, освіту і науку. В гори має прийти висока сучасна наука, наукомісткі технології, а не потужна промисловість, яка неминуче порушить суспільний та природно-екологічний баланс. Проти цього застерігає «Програма української національної асамблеї «Сонячна революція, третій гетьман»: «Цивілізація вичерпала існуючу екологічну нішу й увійшла у глобальну кризу. Для виходу з неї потрібен стрибок у чистий простір. У ті народи, які спроможуться здійснити світоглядну революцію, організаційний, екологічний і технологічний прогрес» [7, с. 80].

Дослідження проблеми гірської школи сприяє реалізації «Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат», яку Верховна Рада України ратифікувала 7 квітня 2004 року (конвенцію ратифіковано Законом № 1672-IV від 07.04.2004 р.). Сторони, що підписали конвенцію (а це 7 країн Карпатського регіону – Польща, Румунія, Сербія, Чорногорія, Словаччина, Угорщина, Україна, Чехія) визнають, що «Карпати є унікальним природним скарбом визначної краси та екологічної цінності, важливим центром біорізноманіття, головним водозбором великих річок, необхідним середовищем існування та притулком для багатьох видів рослин і тварин..., важливою

частиною екологічного, економічного, культурного, рекреаційного довкілля та середовища існування у серці Європи, спільного для багатьох народів та країн» [8, с. 383].

Проект був неоднозначно сприйнятий у середовищі викладачів університету, в окремих з них виникали запитання: навіщо цей регіональний проект, від кого і для чого захищати Карпати? У розробників проекту відповідь була одна – від руйнівного, негосподарського втручання людини в цю Богом створену красу. Любов до природи гір, шанобливе ставлення до них починається з раннього дитинства, шкільних років і реалізується в практичному їх збереженні впродовж усього життя людини.

Вже на початку реалізації проекту дослідники поставили перед собою низку практичних завдань, які спільно зі школами та із сім'ями горян необхідно реалізувати у навчально-виховній роботі з учнями. Суть їх полягає в тому, що:

- в роботі значної частини вчителів не склалась система використання природних чинників для кращого розвитку дітей і підвищення ефективності навчально-виховної роботи (залучення дітей до традиційних у горах видів діяльності; поглиблення розуміння взаємозалежностей діяльності людей і умов природи; обумовленість звичаїв, традицій, народної творчості ландшафтами і способом господарювання тощо);
- уповільнений суспільний розвиток гірських територій, збіднений ринок праці в гірських селах, недостатня зацікавленість державних і недержавних організацій у багатофункціональному розвитку гірських сіл справляють негативний вплив на розвиток учнів та роботу гірської школи;
- монофункціональний спосіб господарювання в горах не лише ускладнює організацію профільного навчання, але й утруднює вибір професій та працевлаштування випускників шкіл;
- процеси навчання і виховання дітей ускладнюються тим, що багато хто з них залишається без опіки батька і матері. Трудова міграція, сезонні роботи позбавляють можливості багатьох батьків виховувати своїх дітей;
- недооцінка впливу природних факторів на розвиток дітей, нехтування особливостями умов гірського середовища (великі віддалі окремих осель від школи, суворий і нестабільний клімат, висока потреба в теплі, пов'язана з низьким вмістом кисню в повітрі тощо негативно відбивається на стані здоров'я окремих дітей, вимагає гнучкості навчальних програм).

Накопичення наукового матеріалу та конкретних даних аналізу роботи гірських шкіл і окремих учителів потребували їх оприлюднення, що поставило дослідників перед необхідністю мати відповідний друкований орган. Першим задумом було організувати друковане видання у вигляді газети «Освітній Карпатський простір». Однак газета не могла вмещати серйозні наукові статті з проблем освіти і виховання молоді в умовах Карпат. Тому було засновано видання науково-методичного журналу «Гірська школа Українських Карпат», перший номер якого вийшов у 2006 році, а дещо пізніше він став науковим фаховим виданням з педагогіки. У журналі почали висвітлюватися проблеми різнобічного вивчення особливостей впливу на розвиток особистості природних, соціально-економічних, культурологічних, психологічних факторів тощо. Зважаючи на таку строкатість і складність проекту, до розробки проблеми розвитку особистості в умовах гірського середовища запрошувались фахівці з інших кафедр: анатомії і фізіології людини і тварин, психології, фізичної реабілітації, географії тощо. Новостворений журнал фактично став університетським науково-методичним виданням.

Ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор фізико-математичних наук, професор Б. К. Остафійчук підтримав ідею роботи над проектом «Гірська школа» у статті «Щасливої у пізнанні дороги!» видання № 1 «Гірська школа Українських Карпат». На міжнародний рівень проект вивів ректор ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», висококваліфікований фахівець із міжнародних відносин, дипломат, доктор політичних наук, професор Ігор Євгенович Цепенда, який у 4-5 номерах журналу за 2008-2009 р.р. опублікував передову статтю «Прикарпатський національний університет у європейському освітньому просторі» [9, с. 7-10].

Стало традицією, що ректор, проректори виступають на перших сторінках кожного випуску журналу. Так, проректор з науково-педагогічної роботи, професор В. М. Чобанюк опублікував передову статтю «Стратегія розвитку: досягнення, перспективи» у № 6-7 [10, с. 7-9]. Проректор з наукової роботи, доктор хімічних наук, професор І. Ф. Миронюк оприлюднив статтю «Здобутки та перспективи науковців Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» [11, с. 5-8].

Найбільший внесок у розвиток проблеми зробили викладачі кафедри теорії та методики початкової освіти, відомі науковці: завідувач кафедри анатомії та фізіології людини і тварин, доктор медичних наук, професор Б. В. Грицуляк, завідувач кафедри фізичної реабілітації, доктор медичних наук, професор Т. В. Бойчук, аспіранти якої з напрямку «Охорона здоров'я учнів в умовах гірського середовища» захистили кандидатські дисертації.

Активно працюють над реалізацією проекту «Гірська школа» доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри екології та рекреації І. Ф. Калущий, прекрасний знавець Карпатських лісів, колишній генеральний директор науково-виробничого об'єднання «Прикарпатліс», доктор історичних наук, професор, директор Інституту туризму університету В. С. Великочий, кандидат географічних наук, доцент Й. Р. Гілецький – знаний фахівець у галузі проблем Карпат та гірської школи, автор підручників з географії для загальноосвітніх шкіл, та ін.

У журналі «Гірська школа Українських Карпат» публікуються відомі вчені України: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН, директор Інституту педагогіки і психології Національного університету імені Михайла Драгоманова В.І. Бондар, доктор медичних наук, професор, дійсний член НАПН, директор Інституту проблем виховання НАПН України І. Д. Бех, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН А. М. Богуш, доктори педагогічних наук, професори В. Г. Кузь, І. С. Руснак, О. І. Пальшкова, С. О. Скворцова, В. В. Химинець, М. М. Чепіль та ін.

У проекті «Гірська школа» беруть участь учені з інших країн світу. Проблему розвитку людини і громади в умовах гірського середовища розробляємо спільно з науковцями із США, Польщі, Словаччини, Швейцарії. Вчені цих країн публікують свої матеріали на сторінках нашого науково-методичного журналу, відбувається обмін досвідом.

Науковці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, які досліджують гірську проблематику, пов'язану з розвитком особистості, щорічно виїжджають до США для участі в традиційних Аппалачських читаннях, беруть участь у наукових конференціях у Словаччині, Польщі тощо.

У 2008 році спільно з науковцями США в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника проведено першу міжнародну науково-практичну конференцію «Розвиток освітньо-виховного простору в Карпатах в умовах глобалізації: стан, проблеми, перспективи».

У 2013 році проведено II Міжнародну спільну українсько-американську науково-практичну конференцію за участю 20 науковців із 14 університетів США «Карпати – Аппалачі: формування особистості в контексті сталого розвитку гірських регіонів», у якій узяли участь також науковці Польщі, Словаччини, Угорщини.

За тринадцять років проект «Гірська школа» не тільки експонувався на двох міжнародних виставках у м. Києві і був удостоєний срібної медалі Міністерства освіти і науки та Президії НАПН України, але й привернув увагу низки країн світу, на території яких є гірські масиви. Друкований орган проекту «Гірська школа Українських Карпат» у 2007 році зареєстрований Міжнародною організацією стандартизації ЮНЕСКО в реєстрі ISSN із наданням номера: ISSN № 1994-4845 Girs'kaľk. Ukr. Karp. Highland School of Ukrainian Carpaty. Це дає змогу нашому виданню бути сьогодні представленим у міжнародних мережах з питань освіти, виховання, екології тощо та доступним для науковців інших країн. До речі, сам проект опублікований у кількох номерах журналу десятима мовами: українською, англійською, німецькою, французькою, італійською, іспанською, польською, словацькою, угорською та румунською.

Під час роботи над проектом увага науковців зосереджувалася на різних проблемах, які й сьогодні є вкрай актуальними: навчально-виховна робота в малочисельних школах, вивчення впливу на дітей навколишнього гірського середовища, виховання школярів на багатих самобутніх звичаях горян, природоохоронне і трудове виховання тощо. У центрі уваги дослідників постійно були і є діти, учні, їх розвиток через навчання, виховання, різні види особистої діяльності.

У процесі наукового дослідження та реалізації проекту колектив дослідників дійшов таких висновків:

- сьогодні, в умовах децентралізації управління, створення об'єднаних територіальних громад, оптимізації навчальних закладів, у тому числі в гірських регіонах, як ніколи раніше, потребують уваги науковців гірської школи, процеси навчання й виховання дітей-горян;
- як свідчить досвід, означена проблема є вельми актуальною. Процеси глобалізації вимагають більш активної діяльності в регіонах. Саме регіональні проекти дозволяють використати позитивні сторони загального (глобального) напрямку розвитку і запобігти негативним впливам, що нівелюють національну та етнічну самобутність народу кожної окремо взятої країни;
- в умовах глобалізаційних процесів особлива увага приділяється активності місцевих громад;
- освітньо-виховний простір у Карпатах, незважаючи на особливі труднощі, що викликаються природно-кліматичними, демографічними та соціально-економічними чинниками гірської місцевості, стабільно розвивається: удосконалюється мережа освітньо-виховних закладів, широко використовуються новітні технології навчання і виховання учнів, сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стають звичним явищем у роботі шкіл та інших навчально-виховних закладів;
- використовується досвід розвитку освіти в гірських регіонах інших країн світу. Міцнішим і ширшим стає співробітництво з «Міжнародною організацією гір» (Швейцарія, Берн), «Центром дослідження Аппалач» (США, штат Кентуккі), розробляються спільні проекти дослідження гір з університетами Європи і США. Все це дозволяє використати наукові й практичні здобутки інших країн і на цій основі розвинути власні ідеї, збагатити світове співтовариство надбаннями української науки і практики.

1. Савченко О. Моделі розвитку української школи / О. Савченко // Освіта України. – 27 жовтня 2006. – № 81. – С. 5.
2. Верховина – регіон особливої уваги // Галичина. – 19 жовтня 2006 р. – № 159 – 160.
3. Орієнтовна тематика дослідження проблем навчання, виховання і розвитку учнів гірських шкіл // Гірська школа Українських Карпат. – 2006. – № 1. – С. 67-70.
4. Про міжнародне співробітництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Австрійсько-Українського інституту у справах науки і технологій. Протокол № 1/06 від 3 квітня 2006 р. // Гірська школа Українських Карпат. – 2006. – № 1. – С. 19.
5. Угода про наукову та освітню співпрацю між Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника в місті Івано-Франківську, Україна, та Центром дослідження Аппалач в м. Бера, штат Кентуккі, Сполучені Штати Америки // Гірська школа Українських Карпат. – 2009. – № 4-5. – С. 26.
6. Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» // Гірська школа Українських Карпат. – 2006. – № 1. – С. 10-17.
7. Програма української національної асамблеї «Сонячна революція, третій гетьманат» // «Галичина». – 18 березня 2006 р.
8. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 32. – С. 383.
9. Цепенда І. Є. Прикарпатський національний університет у європейському освітньому просторі / І. Є. Цепенда // Гірська школа Українських Карпат. – 2008-2009 р. – № 4-5. – С. 7-10.
10. Чобанюк В. М. Стратегія розвитку: досягнення, перспективи / В. М. Чобанюк // Гірська школа Українських Карпат. – 2011. – № 6-7. – С. 7-9.
11. Миронюк І. Ф. Здобутки та перспективи науковців Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника / І. Ф. Миронюк // Гірська школа Українських Карпат. – № 2-3. – 2007. – С. 5-8.